

LIAUDIES SVIETIMO KLAUSIMAI RYTŲ PRŪSIJOJE

A. ENDZINAS

Švietimo raida Rytų Prūsijoje sudėtinga ir savita. Pavergtą prūsų bei vakarinių lietuvių liaudį jos kovoje prieš vokiškuosius grobikus rėmė daugelis pažangių vokiečių ir kitų tautų atstovų. Atsispirti metodiškai vykdomai vokiečių junkerių akcijai lietuvių liaudis Rytų Prūsijoje nepajėgė. Bet ši kova turėjo įtakos lietuviškų mokyklų raidai tame krašte. Tačiau šis klausimas ligi šiol dar nėra tinkamai nušviestas. Tėra tik keletas apžvalgiųjų bandymų.

Iki reformacijos buvo stengiamasi steigti krašte mokyklas, plėsti jų tinklą. Kronikos mini vienuolio Kristijono, vėliau Prūsų vyskupo¹, didžiųjų magistrų Ditricho fon Altenburgo², Vinricho fon Kniprodes³, Konrado Čiolnerio fon Rotenšteino⁴, Ordino dvasininko Petro fon Augsburgio ir kitų vienuolių⁵ pastangas šioje srityje. Ten minimos ir bažnyčių bei miestų pastangos steigti mokyklas⁶. Ordinas siekė pajungti dvasininkiją ir tuo pačiu priešintis popiežiaus įtakai. Norint priešintis Romai, Ordinui reikėjo didelio skaičiaus raštingų vertėjų, žvalgų, patarnautojų, mokančių lietuvių, prūsų ir vokiečių kalbas. Todėl švietimas Prūsijoje, anot A. Krauzės, buvęs aukštesnio lygio nei Vokietijoje⁷. Tačiau šiose prūsų ir vakarinių lietuvių mokymo įstaigose buvo stengiamasi ugdyti klusnius valdinius, stiprinti germanizaciją. Jei iki Ordino didžiojo magistrų Vinricho fon Kniprodes bažnytinėse mokyklose buvo mokoma lietuvių ar prūsų kalba, nes tai buvo naudinga bažnyčiai, tai po jo mirties jos pasidarė tik germanizacijos skleidėjomis.

Mokyklos buvo steigiamos daugiausia vakarinėje Prūsijos dalyje. Rečiau gyvenamoje Rytų Prūsijoje mokyklų steigimu mažai tesirūpinta. Mokyklos čia veikė daugiausia prie bažnyčių, kur vaikai mokėsi atlikinėti įvairias bažnytines apeigas, giedoti bažnytinius choralus, patarnauti pamaldų metu.

Tėrūnės sutartimi 1466 m. Kryžiuočių ordinas, netekdamas savo vakarinių sričių, neteko ir ten įsikūrusių kolonistų vokiečių ir įsteigtų mokymo

¹ Odoric Raynaldi Anal Ecclesiast, t. XIV, p. 258.

² D. H. Arnoldt, Ausführliche und mit Urkunden versehene Historie der Königsbergischen Universität, t. I, 1746, Königsberg.

³ L. Baczko, Handbuch der Geschichte, Erdbeschreibung und Statistik Preussens, t. I, Königsberg und Leipzig, 1802, p. 191.

⁴ G. C. Pisanskis, Commentatio historico-critica de tribus linguis Regno Prussica vernaculis, Regiomonti, 1767, p. 18.

⁵ A. Krause, Preussens Schulen vor der Reformation, Beiträge zur Kunde Preussens, p. 338—358.

⁶ Lucas Dawid, Preussische Chronik, Königsberg, t. II, 1812, p. 122.

⁷ A. Krause, Preussens Schulen...

įstaigų. Ordino žinioje liko tos sritys, kur vokiečių kolonistų visai nebuvo ar kur jie sudarė aiškią mažumą.

Plintant reformacijai, atsirado reikalas daugiau teisių suteikti ir lietuvių kalbai, todėl, pvz., Sambijos vyskupas D. Polencas 1524 m. sausio 18 d. išleido dvasininkams parėdymą, kad krikšto apeigas atlikinėtų vietos kalbomis. Kalbėdamas apie prūsus, jis rašė, „pasirūpinome, kad ir jiems netrūktų krikščioniškos malonės“⁸. Taip buvo ruošiamos sąlygos reformacijai įvesti bei jai plisti gimtosios kalbos pagrindu vietos gyventojų tarpe.

Paskutiniam Ordino magistrui Albrechtui 1525 m. liepos 6 d. aktu pasisakius už reformaciją, 1526 m. Karaliaučiuje buvo sušauktas luomų seimas. Jame buvo priimtas naujas krašto santvarkos įstatymas, kuris greta kitų klausimų apėmė ir bažnyčių bei mokyklų reikalus⁹. Apie mokyklų veiklą galima spręsti iš 1540 m. įsakymo dėl kunigų rinkimo. Jame sakoma: „Kaip nustatyta, kaplanai, mokytojai, vertėjai ir varpininkai daugiau nei vienoje vietoje kurstė parapijiečius prieš kunigus. Mes norime, kad nuo šiol niekas iš išvardintų asmenų nebūtų priimami bažnyčiai į tarnybą. Priimti tegalima su klebono žinia ir sutikimu... Jei vienas kuris iš jų parodytų nepagarbumą klebonui ir būtų baustinas — kaplaną pagal užsitarnavimą atitinkamai nubaudžia prelatai, vertėją — jo vyresnybė ir mokytoją — lėno valdytojas“¹⁰. Vadinasi, jau anksčiau prie bažnyčių veikė mokyklos, ir šių mokyklų mokytojai parapijose buvo įsigalėję, nes kitaip jie nebūtų galėję kurstyti parapijiečius prieš naujai skiriamą kunigą.

Tame pačiame 1540 m. įsakyme aptariama mokytojų elgesys bei aprūpinimas. Skyriuje „Bažnyčių lankymas“ nurodoma, jog „vyresnybė... ir mokytojas neturi eiti be reikalo iš pamaldų į smuklę ir tuo piktinti žmones“; ir toliau — „mokytojas turi būti išlaikomas parapijos“. Kalbant apie mokymo turinį, įsakyme nurodoma: „Klebonai, kaplanai ir mokytojai turi stropiai rūpintis išmokyti žmones giedoti kiek galima daugiau psalmių ir kitokių krikščioniškų giesmių“. Giesmių, pritaikytų kiekvienai progai ar šventei, giedojimas turėjo sudaryti integralinę naujai įvedamų protestantiškų bažnytinių apeigų dalį, turėjo pabrėžti skirtumą tarp protestantizmo ir katalikybės¹¹. Vokiškai giedoti lietuvių valstiečiai nemokėjo, be to, giedojimas svetima kalba neatitiko protestantizmo dvasios, todėl, reikia manyti, lietuviški psalmių ir giesmių tekstai buvo anksčiau įvairiu būdu platinami krašte. Iš gyventojų parinkti kunigai dėl menko išsilavinimo jų paruošti negalėjo.

Įsigalėjus protestantizmui, giesmių giedojimas ir mokymas skaityti buvo pagrindiniai mokomieji dalykai iki pat XX a. pradžios Rytų Prūsijos kaimo mokyklose. Paskirose parapijose susiformavo savitos religinių giesmių melodijos, turinčios liaudies dainų motyvų elementus¹². Tilžės muzikos mokyklos direktorius Genys tiems patiems giesmių žodžiams Rytų

⁸ Chr. Hartknoch, Preussische Kirchenhistorie, Frankfurt a. M., 1686, p. 269.

⁹ P. Pakarklis, Mažoji Lietuva Mažvydo laikais, Senoji lietuviška knyga, Vilnius, 1947, p. 72.

¹⁰ „Artickel von Erwehlung und underhaltung der Pfarrer, Kirchen Visitation und was dem allem zugehörig jm Fürstenthumb Preussen vif gehaltenen Tagfart Michaelis jm Jar MCCCCXL einhaltig beschlossen... Gedrückt zu Königsbergk jm Preuszen durch Hans Weynreich“. Kaplanas tai yra kapelionas.

¹¹ K. Korsakas, Pirmoji lietuviška knyga, Senoji lietuviška knyga, Vilnius, 1947, p. 17.

¹² V. Gaigalait, Die evangelische Gemeinschaftsbewegung unter den preussischen Litauern, Schriften der Synodalkommission für ostpreussische Kirchengeschichte, 3. Jg. 1, Königsberg, 1904; Lietuvos TSR Valstybinė respublikinė biblioteka (toliau — VRB), Rankraščių skyrius, F. 106.

Prūsijoje užrašė po tris—keturis melodijų variantus, neturinčius tolygių vokiečių bažnytinių melodijų tarpe.

Kadangi nebuvo lietuviškų knygų ir liaudies masės nemokėjo skaityti (biblija, pasak M. Liuterio, esanti vienintelis tiesos šaltinis tikėjimui pažinti), iškilo reikalas mokyti skaityti, steigti žemesnio tipo mokymo įstaigas, pradėti leisti lietuviškas religinio turinio knygas.

XVI a. pirmojoje pusėje Rytų Prūsijoje buvo apie 20 lietuviškų mokyklų¹³. Jos veikė daugiausia parapijų centruose. Tai buvo per mažai. Todėl 1568 m. Sambijos ir Pomezanijos vyskupams buvo įsakyta rūpintis mokyklų prie bažnyčių steigimu. Mokyklas išlaikyti turėjo parapijiečiai. Kartu su mokyklų tinklo plėtimu buvo rūpinamasi ir mokymo turiniu. Siek tiek žinių apie tai randame Mažvydo „Catechismusa prasty szadei“, Bretkūno „Postilėje“ ir Prūsijos valdovo leidžiamuose įsakymuose bei pagraudenimuose. Juose buvo skatinama leisti vaikus į mokyklą, mokyti skaityti ir rašyti. „Tu tėve, tu augyve, siųsk vaikus savo škalon“, — rašė Bretkūnas¹⁴.

1590 m. Rytų Prūsijos bažnyčiose vyko generalinė vizitacija, kurios metu buvo nustatytos parapijų ribos. Parapijų buvo nedaug, ir jos užimdavo didžiulius plotus, pvz., Kraupiškių parapijai priklausė 78 kaimai, suskirstyti į penkis valsčius¹⁵. Todėl ribų nustatymas turėjo didelę reikšmę ir mokyklų tinklo plėtimui. Vis dėlto mokyklos daugiausia buvo steigiamos parapijų centruose ir miestuose. Miestuose mokslas vyko vokiečių ir lotynų kalbomis. Kaimo gyventojų švietimu nedaug tesirūpinta, todėl raštą mažai kas pažino.

1618 m. liepos 18 d. buvo atnaujintas 1568 m. įsakymas „Copia instructionis“ Sambijos ir Pomezanijos vyskupams. Be to, šiame įsakyme keliamas reikalavimas „auklėti vaikus krikščionybės dvasia“¹⁶. Prasideda judėjimas už religinį protestantizmo atsinaujinimą. Vėliau jis peraugo į pietistinį judėjimą, turėjusį didelę įtaką nacionalinės dvasinės liaudies kultūros nuslopinimui vakarinių lietuvių tarpe.

1638 m. vėl vyko didžioji Prūsijos bažnyčių vizitacija. Paaikškėjo, kad Rytų Prūsijos kaimo mokyklų steigimo klausimu mažai kas padaryta. Trūko lietuviškai mokančių mokytojų, mokymo priemonių ir pastatų. Kunigai buvo apkrauti tiesioginiu darbu ir administravimu, todėl negalėjo, o ir nebuvo suinteresuoti, reikiamą dėmesį skirti švietimo reikalams. Tai lietė Rytų Prūsiją, kur buvo jaučiamas ypatingas regresas švietimo srityje. Administracija bandė ištaisyti padėtį. Po vizitacijos išleistame potvarkyje buvo nurodyta, kad iš kiekvieno kaimo reikia parinkti po berniuką į prie parapijos veikiančią bažnytinę mokyklą, kurioje jis išmoktų skaityti, rašyti, skaičiuoti, maldų bei katekizmo ir grįžęs galėtų mokyti kitus¹⁷. Mokytojai šiame įsakyme skirstomi į išsilavinusius — studijavusius Karaliaučiaus universitete ir elementaraus išsilavinimo — amatininkus bei kitokios profesijos žmones, kurie greta vaikų mokymo dar užsiėmė kitais verslais. Buvo bandoma pakelti masių raštingumą, išvyslant namų mokymą. Skatinant namų mokymą, buvo įvestas suaugusiųjų egzaminavimas bažnyčioje iš biblijos, katekizmo, giesmių skaitymo. Nors tai ir sukėlė didelį sujudimą bei protestus, bet privertė liaudies mases susirūpinti mokymusi mokyklose ir namuose. Vis dėlto kaimo mokyklų

¹³ Mitteilungen der litauischen litterarischen Gesellschaft, kn. IV, p. 89.

¹⁴ Rinkiniai mūsų senovės raštai, Kaunas, 1927, p. 19.

¹⁵ VRB Rankraščių skyrius, F. 106 — Kraupiškių parapijos rankraščiai.

¹⁶ A. B r o ū i s, Mažosios Lietuvos mokyklos ir lietuvių kova dėl gimtosios kalbos, Kaunas, 1935, p. 28.

¹⁷ Preussische Provinz-Kirchenblätter, Königsberg, 1843, Nr. 5, p. 259—333.

nepadaugėjo. Mokymas ir toliau koncentravosi negausiose bažnytinėse mokyklose, klebonijose, ruošiantis konfirmacijai, ir svarbiausia namuose.

1662 m. parapijos vėl buvo raginamos steigti mokyklas, bet išjudinti klausimo nepavyko. Vokiečių istorikai tai teisino pinigų stoka. Šis argumentas naudojamas ir XVIII a., kai nesėkmingai buvo keliamas mokyklų tinklo plėtimo klausimas. Be to, buvo nurodoma, kad mokyklų steigimas parapijoje verstų didinti mokesčius, o tai dar labiau prislėgtų suvargusius valstiečius. Toks aiškinimas verčia panagrinėti šį klausimą.

Reikia pažymėti, kad Prūsijos valdžia prie kaimo ar bažnytinių mokyklų išlaikymo neprisidėjo. Jos buvo išlaikomos parapijiečių mokesčiais. Bažnyčių surenkama dešimtinė ir kitos rinkliavos sudarė gana žymias įplaukas į bažnyčios kasą. Panaikinus „dešimtinę“, buvo įvesti įvairūs bažnytiniai mokesčiai, jų tarpe ir mokyklos nuo lankančio vaiko. Šie mokesčiai buvo griežtai išreikalaujami¹⁸. Tik privilegijuoti sluoksniai išsisukinėdavo nuo bažnytinių mokesčių mokėjimo, ir kunigai tuo reikalu dažnai skųsdavosi aukštesniems organams¹⁹. Visos parapijos išlaidos buvo griežtai ribotos ir galėjo būti daromos tik leidžiant vyriausybei. Norint užkirsti kelią savavališkam bažnytinių lėšų naudojimui, išlaidas bei pajamas kontroliavo karaliaus raštinės darbuotojai, o vėliau konsistorija. Parapijos turėjo kasmet sudaryti smulkia visų pajamų bei išlaidų apyskaitą, kuri nustatytu laiku dviem egzemplioriais buvo siunčiama į karaliaus raštinę Karaliaučiuje, o įsikūrus Prūsų Lietuvos administracijai,— į Gumbinę tikrinti. Dėl kiekvienos iššniukštinėtos apyskaitoje klaidos ar neteisingai išleisto grašio kunigui tekdavo aiškintis arba vykti su visais dokumentais į Gumbinę ar Karaliaučių. Nuo 1739 m. kiekvienoje parapijoje prie bažnyčios kasos veikė dar mokyklų kasa. Vėliau prisidėjo ir beturčių kasa. Šias kasas tvarkė kunigo ir bažnyčios perdėtinis (t. y. bažnyčios vyresnysis), būtina vokiečių tautybės. Visose šiose kasose būdavo kasmetinis likutis, kuriuo disponuodavo ne parapija ir kunigas, o karališkoji vyriausybė.

Buvo ir neturtingų parapijų, kurios nepajėgė savo lėšomis išlaikyti mokyklos, apmokėti kunigui ir mokytojui. Bet tokių parapijų buvo tik keletas, ir jos, bažnytinės vyresnybės parėdymu, buvo šelpiamos kitų parapijų, pvz., Karvaičių²⁰, Juodkrantės²¹ parapijos gaudavo kasmetinę dotaciją iš kitų parapijų.

Tuo būdu parapijos turėjo pakankamai lėšų mokyklų išlaikymui. Ir vis tik, kilus sumanymui steigti mokyklą, kunigams tekdavo ilgai susirašinėti, kol gaudavo leidimą iš turimų pajamų panaudoti griežtai apribotą sumą mokyklos steigimo reikalui.

XVII a. Rytų Prūsijos lietuvių tarpe pradėjo reikštis pietistinis judėjimas, kuris per ištisus XVIII ir XIX amžius ir net XX a. pradžioje vis giliau skverbėsi į jų gyvenimą ir jį stingdė. Iš pradžių šis judėjimas kovojo su dogmatizmu M. Liuterio moksle ir įsigalėjusiu bažnytinėje santvarkoje biurokratizmu, reikalavo atsisakyti gyvenimo džiaugsmų, skelbė moralinį tobulinimąsi ir pamaldumą. Su šia srove ėmė kovoti protestantų dvasiškiai ir valdžios organai. 1699—1712 m. buvo pakartotinai reikalaujama bažnyčioje prieš pamokslą arba šeštadieniais egzaminuoti

¹⁸ Kraupiškių ir kitų parapijų bylose daug raštų iš aukštesnių organų, reikalaujančių žinių apie dešimtinės išreikalavimą, raginančių išieškoti nepriemokas, pvz., 1751. IX.6 „Justizcollegium“ nurodo Kraupiškių kunigui „išieškoti bažnytinės nepriemokas ilgiausiai iki 1752 m. trijų karalių“.

¹⁹ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

²⁰ Iš Kraupiškių parapijos XVIII a. metinių apyskaitų matyti, kad iš jos kasos kasmet buvo išmokama po 2 talerius Karvaičių parapijai.

²¹ Juodkrantės parapijai po 2 talerius dotacijos kasmet išmokėdavo Kalninkų-Insės parapija.

ne tik vaikus, bet ir suaugusius, reikalaujama lankyti bažnyčią, sekti ir bausti nelankančius. Kunigams buvo įsakyta sekti sektantų, ypač „hernuterių“ veiklą. Tębevykdomas viešas egzaminavimas bažnyčioje skatino mokytis, nes, girdint susirinkusiems parapijiečiams, buvo gėda nemokėti katekizmo, bibliinių posakių, psalmių, giesmių. Buvo reikalaujama nekonfirmuoti, netuokti nemokančių skaityti. Šios priemonės buvo skaudžios jaunimui ir skatino mokytis skaityti²². 1797 m. Lengviečių parapijoje bažnytinės vizitacijos metu paaiškėjo, kad konfirmuojami vokiečiai J. Zelhameris, lietuviai A. Rimkus ir M. Simonaitytė nemoka skaityti. Jų konfirmacija buvo atidėta, kol gaus iš Ragainės superintendenteo dispensą nuo skaitymo²³. Visa tai nuskambėdavo už parapijos ribų ir buvo skaudu jaunimui.

Ortodoksiškai nusistatę liuteronai ėmėsi griežtų priemonių prieš pietistiškai nusiteikusius kunigus ir mokytojus. Vėliau pietistų santykiai su ortodoksais nustojo savo aštrumo. Atsisakę kovos prieš bažnyčią, pietistai bei jų „surinkimai“ tapo uolūs jos rėmėjai, ir tuo pačiu XVIII a. pietizmas pasidarė feodalinio absoliutizmo ramsčiu. Kunigai, įsitikinę pietizmo naudingumu bažnyčiai, ėmė jį remti. Ypač pietizmo įtaka sustiprėjo, kai pietistams Lisijui ir Frankei buvo pavesta rūpintis Rytų Prūsijos švietimu, kai Halės universitete įsigalėjo pietizmas ir jo absoltantai ėmė platinti jį.

Kolonistų tarpe Rytų Prūsijoje pietizmas buvo greit nugalėtas, jie pripažino didesnį bažnyčios naujoviškumą. Pietistai Prūsijos lietuviai, panašiai kaip ir Viurtembergo pietistai, ir toliau griežtai kovojo prieš keturias vokiškas t: teatrą, tabaką, girtuokliavimą ir šokius (Theater, Tabak, Trunk, Tanz). Tačiau vokiečių kunigų remiamas pietistinis judėjimas lietuvių tarpe naikino senas tradicijas, stebė dvasinį gyvenimą, nacionalinę liaudies kultūrą. Pietistai ujo liaudies dainas, pasakas ir skatino nuolatinį religinį susikaupimą. Antai, Vydūnas mini atsitikimą, kai lietuviškų padavimų rankraštį net XX a. pradžioje mirusio rinkėjo motina sudegino kaip pagonišką.

Pietistinio judėjimo įtakoje jau nuo XVII a. mokyklose, ypač lietuvių žeminkų, t. y. valstiečiams skirtose, buvo akcentuojamas religijos mokymas. Tikybos pamokų skaičius buvo padidintas iki keturių savaitėje net ir miesto mokyklose. Mokyklose buvo slopinami vaikų norai bei polinkiai, netoleruojami jokie žaidimai, viskas nukreipiama į mokymo turinio naudingumą ir įgytų žinių praktinį pritaikymą. Įvedama brutali rutina. Kintų parapijos mokyklų XVIII a. vizitacijos aktuose nurodoma, jog auklėjimas remiasi „pagyrimu, pabarimu ir rykšte“. Rusnės mokyklos vizitacijos akte nurodyta, kad vaikų drausminimui naudojamas pagyrimas, izoliavimas ir plakimas rykšte²⁴.

Iš bažnytinių aktų matyti, kad vaikai tik žiemą lankė mokyklas, bet dėl tologo, menko apdaro, dėl vilkų gausumo mokyklų lankymas ir tuomet buvo nutraukiamas. K. Donelaitis nurodo, kad Tolminkiemio parapijos Žodelių kaimo keturi vaikai, kurie lanko Didžiulių mokyklą, turi keltis per Romintos upę, nes toje apylinkėje nėra tilto; Meldynų kaimo 20 vaikų turi eiti į Lankiškių mokyklą „per kalnus, krūmus, griovius“²⁵. Aišku, kad tokios kliūtys trukdė reguliariai lankyti mokyklą. Tiesa, vietomis, pvz., Šakūnuose, vaikai buvo kasdien vežami į mokyklą²⁶. Pasiturintys valstiečiai (ypač tai buvo pastebima Karaliaučiaus apylinkėse, kur buvo

²² VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

²³ VRB Rankraščių skyrius, F. 106—3.

²⁴ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

²⁵ Literatūra ir kalba, t. VII, Vilnius, 1965, p. 509.

²⁶ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

daugiau santykiuojama su miestu ir kur rašto mokėjimas buvo reikalingesnis) nelaukdavo, iki valdžia ir kunigas įsteigs mokyklą, o pasikviesdavo savo vaikams mokytį į namus kaimo kerdžių ar „netikusį amatininką“, atseit tokį amatininką, kuris neišėjo sistemingo amato mokymo, nepriklausė amatininkų cechui. Toks „daraktorius“ mokė visus kaimo vaikus ir buvo valstiečių maitinamas paeiliui.

XVIII a. mokytojais buvo siuvėjai, audėjai, mėsaininkai, mūrininkai, atstatyti valdininkai ir seni kerdžiai, kurie daug ko ir nemokėjo²⁷. Tik bažnytinėse mokyklose dirbo aukštesnio išsilavinimo mokytojai, kurie kartu buvo ir klebonų pavaduotojais-precenteriais. Reikia pažymėti, kad vaikus mokė skaityti ir reikalaujamų religinių dalykų kaimo amatininkai-savamoksliai, nes lietuviams ir prūsams dar kryžiuočių laikais buvo uždrausta verstis amatais. Kai kada mokytojais būdavo seni ar netinkami karo tarnybai kariai. Ši praktika truko ilgai. Klaipėdos bažnytinės inspekcijos archyve yra pėstininkų pulko vado Šioningo 1803 m. liepos 16 d. išduotas pažymėjimas į atsargą paleidžiamam J. Dilbinsui iš Užlaukių, nurodant, kad šis gali būti skiriamas mokytoju Klaipėdos bažnyčios inspekcijos mokyklose²⁸. Su tokiu pažymėjimu J. Dilbinsas ilgainiai dirbo Verdainės parapijos mokyklose²⁹. Panašių dokumentų yra ir daugiau. Toks į atsargą paleidžiamas karys neturėjo reikiamų žinių, nebuvo paruoštas pedagoginiam darbui, taikė karinę dresūrą, rutiną, rykštę.

Centrinių bažnytinių mokyklų mokytojas buvo ir kunigo padėjėjas, ir dar vadovavo parapijos kaimo mokykloms. Jais paprastai buvo skiriami baigusieji Karaliaučiaus universitetą, iki atsiras kunigo vieta. Šių mokyklų mokytojams, mokantiems lietuviškai, paruošti prie Halės universiteto 1727—1740 m. veikė lietuviškas seminaras su „atviru stalu“ studentams. Tai leido ir neturtingiems studijuoti Halėje. Seminarui išlaikyti Rytų Prūsijos bažnyčiose buvo renkamos aukos ir iš bažnyčių kasos mokamos dotacijos³⁰. Vis dėlto seminaras nepajėgė paruošti pakankamai mokytojų, juo labiau, kad į jį buvo stengiamasi siųsti vokiečių kilmės asmenis³¹.

Karaliaučiaus universitete lietuvių kalbos seminaras veikė nuo 1725 m. Jam vadovavo pietistas Lisijus, A. Volfas, J. Rogalis, P. Šulcas. Universiteto bendrabutyje 8 vietos buvo skiriamos lietuviams ir 8 lenkams. Bendrabučiu naudojosi ir K. Donelaitis. Lietuviai ir lenkai turėdavo seminarą lankyti, nes kitaip negaudavo stipendijos. Seminaro dalyviai pagal kalbos mokėjimą buvo suskirstyti į dvi, kartais į tris grupes. Pirmtoji grupė mokėsi lietuvių kalbos pradžmėnų, antroji — sakyti pamokslus ir mokytį katekizmo lietuviškai. Kalbos mokytojais buvo vyresnių kursų lietuviai studentai. Lietuvių kalbos seminaro klausytojai daugiausia buvo vokiečiai, nes turinčių teisę mokytis lietuvių buvo maža. Nuo XVII a. trys stipendijos buvo skiriamos studentams iš Lietuvos³². Suvarginti baudžiavinių santykių ir įvairių suvaržymų lietuviai nepajėgė savo vaikų leisti mokytis, tuo tarpu kolonistai naudojosi jiems teikiamomis privilegijomis. Todėl nenuostabu, kad XIX a. iš 49 Klaipėdos lietuvių žemininkų parapijos kunigų tik 4 buvo lietuvių kilmės, iš 20 Priekulės kunigų tik 6, iš 17 Kretingalės kunigų tik vienas buvo lietuvių

²⁷ A. Zwick, Litauen, Eine Landes-und Volkskunde, Stuttgart, 1898, p. 192.

²⁸ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat.

³¹ A. Keil, Das Volksschulwesen in Königsreich Preussen und Herzogthum Litauen unter Friedrich Wilhelm I, Altpreussische Monatsschrift, t. XXIII, p. 127.

³² I. Skrupskelis, Kultūrinis Prūsų lietuvių gyvenimas XVIII amžiuje, Athe-naeum, t. III, Nr. 1, Kaunas, 1932, p. 29—41.

kilmės, tuo tarpu tos parapijos beveik ištisai buvo lietuviškos³³. Tad lietuvių parapijos, mokyklos ir kitos įstaigos buvo aptarnaujamos vokiečių, kurių daugelis nepakankamai mokėjo lietuviškai ir dirbo germanizacijos darbą lietuvių tarpe.

1712 m. sausio 15 d. buvo paskelbtas įsakymas, pagal kurį iš kiekvieno kaimo turėjo būti parinkta po vaiką, iš didžiųjų kaimų — po du, ir, aprūpinus maistu, nusiųsta žiemai į bažnytinę mokyklą. Šitie vaikai turėjo toje mokykloje mokytis tol, kol gerai išmokdavo skaityti, „iš galvos atsakyti“ katekizmą ir kitus reikalaujamus religinius dalykus. Mokymo laikas šiose mokyklose trukdavo nuo spalio iki balandžio mėn. Turimais duomenimis Kraupiškių parapijoje šis įsakymas buvo vykdomas tokiu būdu: kas aštuonios savaitės iš eilės du kaimo valstiečiai turėdavo savo kaštu laikyti du vaikus mokykloje. Šeštadieniais parsiveždavo juos namo, o pirmadienį turėdavo vėl nugabenti į mokyklą. Mokytojas kiekvieną savaitę gaudavo iš tėvų po vieną „stuopą“ kruopų, miltų ir žirnių, truputį lašinių ir dvi geras saujas druskos. Šiais produktais turėjo būti maitinami vaikai. Valgė jie bendrai. Per savaitę buvo duodama vienas grašis žibalui³⁴. Kraupiškių parapijai priklausė 78 kaimai, todėl mokinių susirinkdavo nemažai. Panašiai buvo ir kitose parapijose. Taip buvo mokomasi 1712—1739 m., t. y. K. Donelaičio laikais.

Kiek didesnę reikšmę švietimo raidai turėjo 1717 m. išleisti įsakymai³⁵. Gegužės mėnesio įsakyme nurodoma, kad prieš konfirmaciją vaikus reikia apklausti viešai, susirinkusiems bažnyčioje girdint. Žiemą buvo paskelbtas privalomo mokyklų lankymo įstatymas³⁶. Pagal šį įstatymą vaikai privalėjo žiemą lankyti mokyklą kasdien, o vasarą, kai reikalingi ūkio darbams, mažiausiai 1—2 kartus savaitėje. Be to, šeštadieniais po pietų kunigai turėjo katekizuoti valstiečių vaikus. Už mokyklų nelankymą buvo numatytos piniginės baudos. Molynės amtmono 1764 m. laiške Kraupiškių kunigui Andersenui nurodyta, kad „šiandien Raudonaičių kaimo valstiečiams per Noimaną buvo paskelbta, kad tie, kurie nevykdys karaliaus mokyklų lankymo reglamento ir neleis savo vaikų į mokyklą, bus kuo griežčiausiai verčiami tai daryti. Man turi būti kas mėnesį pranešama pasipriešinančių šiam įsakymui pavardės. Gavęs sąrašą, kas kartą duosiu parėdymą tvarkos dabotojui Berentui priversti valstiečius būti paklusnius“³⁷. Molynės amtmono įsakymas rodo, kad privalomo mokymo įstatymo vykdymas karaliaus dominijose buvo pavestas administracijos organams, privačiose valdose jis buvo vykdomas feodalų nuožiūra.

Šių įsakymų veikiami, Rytų Prūsijos lietuviai valstiečiai ėmė leisti vaikus į mokyklą. Todėl padidėjo mokinių skaičius, ir teko rūpintis naujų mokyklų statyba. Buvo kuriami įvairūs projektai, sudaromos įvairios komisijos. Švietimo reikalais turėjo rūpintis žinomas pietistas prof. Lisijus, P. Šulcas, kuris sustiprino germanizavimą, o mokyklų steigimą vilkino. Tuo metu, po siautusių maro, prasidėjo krašto kolonizavimas ir senieji gyventojai — valstiečiai — buvo ujami ir kraustomi iš savo ūkių.

Švietimo klausimais Rytų Prūsijoje daugiau susidomėta 1736 m., kai buvo išleista pagrindinis krašto mokyklų įstatymas „Principia regulativa“, 1737 m. — fondo „Monti pietatis“ steigimo potvarkis. 1739 m. gruodžio 7 d. — mokyklų bendruomenių steigimo nuostatai bei mokyklų

³³ J. Pauperas, Klaipėdos krašto bažnytinė buklė, Didžiosios ir Mažosios Lietuvos kultūrinio bendradarbiavimo sąsgos biuletėnis, Kaunas, 1935, Nr. 1.

³⁴ VRB Rankraščių skyrius, F. 106; A. Keil, Das Volksschulwesen im Königreich Preussen..., p. 14.

³⁵ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

³⁶ Ten pat, 1717 m. gruodžio 6 d. įsakymas.

³⁷ VRB Rankraščių skyrius, F. 106, 1764.XI.20, Nr. 41.

sociacijų kasos steigimo potvarkis, 1747 m.— reglamentas mokyklų tvarkai palaikyti. Visi šie įstatymai buvo skirti vokiečių kolonistų vaikams steigiamoms mokykloms. Todėl neteisingas yra tvirtinimas, jog Prūsijos karalius norėjęs pakelti lietuvių švietimą. 1739 m. Brandenburgo ministras fon Kunhaimas sudarė planus, kaip lietuvių ir lenkų vaikus išmokyti vokiškai. Tuo reikalu buvo išleistas nurodymas: „jeigu Jo Karal. Didenybė ir pastebėjo, kad lietuvių jaunimui krikščioniškieji dalykai tik lietuviškai būtų dėstomi, tai nuo šiol Jo Karališkoji Didenybė įsako, kad viskas būtų paruošta tam, kad visiems lietuvių ir lenkų vaikams, tiek kaimo, tiek kunigų mokyklose krikščionybės dalykai būtų dėstomi vokiškai. Tokiu būdu jie turi nuo mažens tos kalbos pramokti, kad galėtų pasinaudoti vokiškais pamokslais ir knygomis. Ta prasme turi būti duodami visur atitinkami įsakymai“³⁸.

Visa tai buvo daroma po to, kai krašte buvo įkurdinta daug vokiečių kolonistų. Tačiau platūs Prūsijos karaliaus kolonizavimo užmojai buvo paralyžiuoti, nes prasidėjo masiškas bėgimas kolonistų, kurie nesugebėjo prisitaikyti prie vietos sąlygų ir esamos tvarkos. Todėl imtasi ypatingų priemonių kolonistų bėgimui sustabdyti. Be kita ko, turėjo būti suorganizuota kaimui skirta švietimo sistema, t. y. tokia vokiška kaimo mokykla, kuri visų pirma tenkintų kolonistų reikalus. Kadangi kolonizacija visu savo užmoju dar nebuvo įgyvendinta, todėl, organizuojant švietimą, teko remtis esamu administraciniu aparatu, kuris buvo priešingai nusiteikęs iš svetur atsikėlusių kolonistų atžvilgiu, vietos dvasininkais ir vis labiau pajungiamais vietiniais valstiečiais. Iš parapijų kunigų buvo pareikalauta žinių, kiek mokyklų ir kur jas reikėtų įsteigti parapijoje. Turėjo būti atsižvelgiama į tai, kad atstumas iki mokyklos nebūtų didesnis kaip pusė mylios, kad nebūtų didelių kliūčių — miškų, pelkių, griovių, vandenių. Kraupiškių parapijos rankraščiuose yra šioje parapijoje steigtinų mokyklų planas³⁹. Lietuviškame Gumbinės departamente buvo įsteigtos 275 valstiečiams skirtos vadinamosios žemininkų mokyklos, Karaliaučiaus departamente — 885⁴⁰. 1756 m. jų skaičius išaugo iki 1700. Visos šios mokyklos veikė beveik išimtinai karališkųjų dominijų kaimuose. Dvarų junkeriai tik vėliau įsijungė į mokyklų organizavimą.

Organizuojant mokyklas, turėjo būti vykdoma planinga mokyklų statyba. Mokyklos statybai buvo skiriamos lėšos pagal sudarytą projektą: 15 talerių, statybinė medžiaga iš karališkųjų dominijų miškų. Medžiagos paruošimas, suvežimas ir kiti pagalbiniai darbai turėjo būti nemokamai atlikti valstiečių. Mokykloje turėjo būti du kambariai, viena krosnis ir prieangis. Prie mokyklos dar būdavo viralinė ir tvartas⁴¹.

Visų mokyklų per vienerius metus nepajėgta pastatyti, todėl statybos darbai vyko pagal tam tikrą eilę. Štai Tolminkiemio parapijos bažnytinė mokykla veikė iš anksčiau. Tačiau šioje parapijoje buvo numatyta įsteigti dar Pikelių, Didžiulių, Romintos, Lenkiškių ir Tėvelių kaimo mokyklas⁴². Bet šių kaimo mokyklų statyba nebuvo vykdoma 1741 m. Matyt, jos buvo pastatytos sekančiais ar net 1743—1744 m. Galimas dalykas, kad šių mokyklų statybą iš dalies buvo vykdęs K. Donelaitis, pradėjęs čia kunigauti 1743 m. rudenį.

Šios statybos sudarė kunigams daug rūpesčių, o valstiečiams daug vargo. Atrodo, kad ir dėl mokyklų statyboms skirtų sumų išmokėjimo

³⁸ I. Skrupskelis, Kultūrinis Prūsų lietuvių gyvenimas XVIII amžiuje, p. 70.

³⁹ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

⁴⁰ A. Bruožis, Mažosios Lietuvos mokykla..., p. 36.

⁴¹ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

⁴² F. Tetzner, Vorstellung derer in der Tolminkemischen Gemeinde befindlichen Dorfschulen, Altpreussische Monatsschrift, t. XXXIII, Königsberg, 1896, p. 201.

būta sunkumų. Štai Raudonaičių kaimo mokyklos mokytojas P. Klauksinas skundžiasi 1737 m. bažnyčios patronui generolui Katui mokyklos statybos reikalu. Karališkoji vyriausybė atsakė, kad bažnyčia privalo iš savo kasos skirti lėšas mokyklos statybai⁴³. Kraupiškių kunigas savo 1738 m. gruodžio 15 d. pranešime apie mokyklų statybą nurodo, jog Molynės amtmonas Sulcas neišmoka už Plimbalių mokyklos pastatą skirtų 15 talerių⁴⁴.

Ten, kur buvo apgyvendinti kolonistai, pastatytos mokyklos buvo skirtos jų vaikų mokymui. Jau minėtame Kraupiškių kunigo pranešime nurodyta, kad Sakalėlių kaime, Jurbarko amte pastatytoje mokykloje apsigyveno zalcburgietis mokytojas zalcburgiečių vaikams mokyti, Tėvelių mokykloje buvo mokomi reformatų-kolonistų vaikai⁴⁵.

Kaimo mokykloms reikėjo nemaža mokytojų. Buvo imtasi įvairių priemonių mokytojų kadrąms parinkti bei papildyti. Mokytojai buvo renkami iš kolonistų bei vokiečių, o tokių nesant, iš vietos gyventojų tarpo. 1733 m. buvo išleistas ediktas, draudęs Rytų Prūsijoje užimti kunigo ar mokytojo vietą teologijos studentams be Karaliaučiaus universiteto pažymėjimo⁴⁶. Todėl Halės universiteto lietuviškas seminaras 1740 m. buvo uždarytas. Kaimo mokytojui buvo nustatytas 30 talerių atlyginimas metams. Tačiau pinigais mokytojui buvo išmokama tik 10 talerių, po 2,3 talerio kiekvieną ketvirtį, visa kita natūra: 2 sieksniai malkų, du vežimai durpių, 2 vežimai šieno ir du vežimai šiaudų, ganykla karvei, margas žemės ir daržas, 12½ „šėpelių“ rugių ir 6 miežių⁴⁷.

Bažnytinių mokyklų mokytojai, be mokytojo atlyginimo, gaudavo dar precenteriui skirtą atlyginimą ir kalėdą. Mokyklos kasos nepriteklius buvo padengiamas iš įsteigtos „Case montis pietatis“. Šią kasą sudarė neliečiami 50 tūkstančių talerių, už kuriuos kasmet buvo gaunama du tūkstančiai talerių palūkanų (po 4%). Iš šių palūkanų ir buvo primokama neturtingų parapijų mokytojams, pvz., prie Kalninkų-Insės parapijos mokyklų kasos 1770–1771 m. apyskaitos yra Tavės mokyklos mokytojo J. Groso pakvitavimas: „Penkis reicho talerius nuo 1770 iki 1771 m. Mykolo tikrai gavau iš Monte pietatis. Kalninkai, 1771, Mykolas J. H. Gros“. Žinios apie šios kasos išmokamas Tavės kaimo mokyklos mokytojams priemokas yra iki 1804 m.⁴⁸

Mokytojai zalcburgiečiai, be mokytojų atlyginimo, gaudavo dar priėdą iš specialios zalcburgiečiams šelpti kasos Gumbinėje, pvz., Sakalėlių mokytojas Siegenekeris⁴⁹.

1739 m. potvarkiu buvo sudaromos parapinės mokyklų „sociacijos“ — bendruomenės ir prie parapijų mokyklų — kasos. Mokyklų sociacijos kasai papildyti parapijos turėjo iš bažnyčios kasos kasmet pervesti 4 talerius ir surengti 4 kartus per metus rinkliavą bažnyčioje mokyklos naudai. Tomis dienomis turėjo būti pasakytas mokyklos reikalus liečiąs pamokslas. Kiekvienas mokinys už mokslą turėjo sumokėti po 50 fenigų, vėliau po 15 grašių. Tuos pinigus paprastai surinkdavo patys mokytojai. Mokytojai papildomai turėjo gauti iš bažnyčios kasos po 75 fenigus už kiekvieną konfirmacijai parengtą iš mokyklos rajono paauglį ir vieną grašį nuo kiekvienu vestuvių⁵⁰.

⁴³ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

⁴⁴ Autoriaus žinioje.

⁴⁵ F. Tetzner, Vorstellung...

⁴⁶ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Ten pat.

Kviesdami kolonistus, Prūsijos valdovai ypatingą dėmesį kreipė į amatininkus. Jiems buvo suteikiamos įvairios lengvatos, tuo tarpu vietinių amatininkų teisės visai varžomos. Buvo nustatyta, kad karališkuose, kilmingųjų ir laisvųjų valstiečių kaimuose gali dirbti tik lininių drobių audėjai, kalviai, dailidės ir račiai. Siuvėjai gali dirbti kaime tik tuo atveju, jei jie bus mokytojais ir vargonininkais. Kaimo amatininkai neturėjo teisės laikyti padėjų ir priimti mokinių. Be to, jie turėjo mokėti mokesčius, nuo kurių buvo atleidžiami drobių audėjai ir siuvėjai, einantieji mokytojų pareigas. Visi kiti amatininkai turėjo iki 1738 m. rudens persikelti į miestus arba mesti amatą.

Stokodama lėšų kolonizacijai vykdyti, Prūsijos vyriausybė XVIII a. viduryje ėmė toleruoti vietinius gyventojus. Daugelis įsakymų, ypač dėl vokiečių kalbos, nebuvo vykdomi, todėl kaimo ir bažnytinėse mokyklose buvo mokoma lietuvių kalbos. Buvo vietų, kur mokymas vyko lietuvių ir vokiečių ar lenkų kalbomis. XVIII a. antroje pusėje Rytų Prūsijoje iš 1700 mokyklų grynai vokiškų buvo tik 400. XVIII a. pabaigoje Gumbinės apskrityje buvo 58 lietuvių žemininkų mokyklos ir 8 vokiečių, Įsrutės — 127 lietuvių, Tilžės — 52, Ragainės — 69, Labguvos — 20, Klaipėdos — 85, iš kurių 8 lietuvių-vokiečių mokyklos. Tilžės miesto mokykloje vienas mokytojas mokė lietuviškai. Karaliaučiuje veikė viena lietuvių mokykla, kurioje mokymas lietuvių kalba vyko tik tėvams reikalaujant. Germanizacija atvirai pradėjo reikštis tik XIX a. pradžioje.

1763 m. buvo išleistas Prūsijos krašto liaudies mokyklų pagrindinis įstatymas, kuriame buvo iškelta militaristinio auklėjimo reikšmė. Mokytojai, prieš pradėdami dirbti, turėjo būti tikrinami ne tik išsilavinimo, ar moka skaityti bei rašyti, bet ir politinės ištikimybės atžvilgiu. Paprastai mokytojus skirdavo kunigas. Štai 1743 m. rugpiūčio mėn. kunigo J. S. Hazenšteino sudaryta Jurbarko amto mokyklų lentelė:

Mokyklos pavadinimas	Pa-stato stovis	Ar mokytojas gavo nustatytą atlyginimą ir priedus	Mokytojo vardas. pavardė ir amžius	Mokytojo išsilavinimas, jo žinios bei charakterio savybės	Kiek vaikų lanko mokyklą	Kiek mokinių moka skaityti	Kiek mokinių moka rašyti
Jurbarko	geras	gavo teisingai	Gotfridas Zachrau, 43	studijavo, darbštus	žiemą lankė 90, kurių 43 vokiečių ir 47 lietuvių tautybės	vokiečių 10, lietuvių 6, iš viso 16	vokiečių 8, lietuvių 2, iš viso 10
Plynlaukio	"	"	Fridrichas Krageris, 40	tikyboje stiprus, elgesio gero, rašo ir skaičiuoja silpnai, šiaip dievobaimingas ir patikimas	per žiemą 70	vokiečių 22, lietuvių 20	pradedada rašyti 6
Sterkininkų	"	"	Martinas Hempelis, 60	silpnas visuose dalykuose. bet darbštus ir klauso patarimų	per žiemą lankė 70	vokiečių 12, lietuvių 13	tik 2

Mokyklos pavadinimas	Pa-stato stovis	Ar mokytojas gavo nustatytą atlyginimą ir priedus	Mokytojo vardas, pavardė ir amžius	Mokytojo išsilavinimas, jo žinios bei charakterio savybės	Kiek vaikų lanko mokyklą	Kiek mokinių moka skaityti	Kiek mokinių moka rašyti
Liepininkų	geras	gavo teisingai	Christianas Svarcas, 33	gerai rašo ir skaičiuoja, yra patikimas	per žiemą 47	iš viso 24	iš viso 5
Būdvičių	„	„	Johanas Sevenis, 34	pakenčiamai rašo ir skaičiuoja, dievobaimingas ir patikimas	per visą žiemą 68, vieni lietuviai	iš viso 38	tik 8
Aukštkalvių	„	„	Johanas Šerivicas, 30	moka rašyti ir kiek skaičiuoti, bijo dievo ir yra darbštus	per žiemą lankė 65	iš viso 24	ligi šiol nė vienas
Sunkarių	„	„	Georgas Hoferis, 24	rašo gražiai, dar kiek skaičiuoja, bijo dievo ir yra darbštus	per žiemą 49 lietuviai	iš viso 17	iki šiol 10

Iš lentelės matyti, kad daugelio mokytojų žinios silpnos, todėl ir mokiniai nedaug ko išmokyti. Patys mokytojai parinkti daugiausia iš kolonistų. Mokyklos buvo pajungtos valstybinės, t. y. protestantų, bažnyčios organams, todėl vyriausiu mokyklų prižiūrėtoju parapijoje buvo protestantų kunigas ir jo padėjėjas, centrinės, t. y. bažnytinės mokyklos mokytojas-precenteris. Precenteris bažnyčioje pamaldų metu grodavo vargonais, o jų nesant, giedodavo. Kunigui išvykus, jis laikydavo pamaldas, lydėdavo mirusiuosius į kapus ir atlikdavo kitokias bažnytines apeigas. Dirbti mokykloje ir nelikdavo jam laiko. Didesnėse parapijose buvo dar padėjėjas — antras bažnytinės mokyklos mokytojas-kantorius, kuris faktiškai ir dirbo mokykloje. Tokias pareigas ėjo K. Donelaitis Stalupėnų bažnytinėje mokykloje 1740—1743 m.⁵¹ Iki XIX a. vidurio precenteriais buvo skiriami baigę mokslus Karaliaučiaus ar Halės universitetuose, vėliau vien Karaliaučiaus universitete. Būdami geriau išsilavinę, bažnytinių mokyklų mokytojai turėdavo dirbti su mažai išsilavinusiais kaimo mokyklų mokytojais. Esant vakuojančiai klebono vietai, jie buvo skiriami kunigais. Bet prieš perimdami kunigo pareigas, jie turėdavo dar išlaikyti atitinkamus egzaminus ir įrodyti, kad pakankamai moka lietuviškai. Kokio turinio praktikoje buvo šie egzaminai, rodo precenterio Vilkio 1799 m. gruodžio 7 d. iš Karaliaučiaus rašytas laiškas. Jis rašė: „Prieš mane egzaminus, pakeliant į kunigus, laikė precenteris Hertelis, dabar laikau aš. Egzaminuoja konsistorijos patarėjas Germesas. Atsakymus į užduotus klausimus reikia paduoti raštu. Jau atsakiau į dogmatikos, bažnytinės moralinės teologijos klausimus, atlikau katechetinius aiškinimus ir vertimą į lietuvių kalbą. Egzaminai nors ir sunkūs, bet egzaminuotojas mano atsakymus, atrodo, vertina gerai ir žada mane paremti, gaunant Verdainės kunigo vietą“⁵². Tokį egzaminą turėjo išlaikyti ir kiti kunigais ski-

⁵¹ Lietuvių literatūros istorija, t. I, Vilnius, 1957, p. 252.

⁵² VRB Rankraščių skyrius, F. 106-byla.

riami precenteriai-mokytojai. Parapijų skaičius buvo nedidelis, kandidatų į kunigus, baigusių Karaliaučiaus universitetą, daug, todėl egzaminais buvo daroma atranka. Daugelis kandidatų išbūdavo precenterio pareigose, laukdami vakansijos, po dešimt ir daugiau metų. Priekulėje Zetegas tas visą amžių išbuvo precenteriu. Bet nurodyta laiško ištrauka rodo, kad greta teologinių dalykų buvo žiūrima metodikos ir lietuvių kalbos mokėjimo.

XIX a. pradžioje buvo nustatyta, kad kunigas kartą per mėnesį turi aplankyti parapijos mokyklas, jei jų yra daugiau kaip aštuonios — kas šešios savaitės⁵³. K. Donelaitis sistemingai lankė Tolminkiemio parapijos mokyklas, nesirūpino tik Tėvelių reformatų mokykla.

Kiekvieną mėnesį kaimo mokyklų mokytojai turėdavo rinktis bažnytinėje mokykloje, kur buvo instruktuojami kunigo ir precenterio. Šis darbas su mokytojais turėjo didelę reikšmę.

Nuo 1693 m. bažnyčios buvo kasmet vizituojamos arkivyskupo, vėliau superintendente. Vizitacijoje dalyvaudavo kunigas, kilmingųjų luomų atstovas, vietos hauptmonas, vėliau amtmonas ar burmistras, apskrities statybos meistras ir kiti. Buvo vizituojamos ir parapijoje veikiančios mokyklos. Vizituojant mokyklas, turėjo būti įvertintos mokinių žinios iš šių dalykų: 1) tikybos, ypač biblinių padavimų, posakių ir giesmių posmų, katekizmo, 2) skaitymo, 3) giedojimo, 4) rašymo, 5) skaičiavimo, 6) morfologijos, piešimo ir „bendrai naudingų žinių“. Tokie reikalavimai buvo keliami XVIII a. antrojoje pusėje. Lengviečių parapijos bažnyčios 1768 m. vizitacijos akte rašoma, kad vizitacijos metu bažnyčioje buvo klausinėjami suaugę parapijiečiai, lietuviai ir vokiečiai. Parapijiečiai atsakinėjo gyvai. Bažnyčioje buvę visi parapijos mokytojai, kurie atsigabėnę ir didesnę savo mokinių dalį. Klausinėjami mokiniai parodė, kad moka katekizmą, „slebizavoti“, yra išmokę biblinių posakių, psalmių ir giesmių. Iš vokiečių Ana Krolin 17 m., iš lietuvių Ertmė Siperinaitė 16 m. nieko nemokėjusios.

XVIII a. pabaigoje mokymo turinys Rytų Prūsijos mokyklose įgavo naują kryptį. Ėmė reikštis filantropinė pedagoginė kryptis, kurios atstovai siekė pritaikyti Ž. Ž. Ruso skelbiamas idėjas. Jie siekė pagerinti mokymo metodiką, J. A. Komenskio pavyzdžiu plačiai taikyti vaizdines priemones ir vadovėlius, atsižvelgiant į vaikų interesų pasaulį. Šios pedagoginės krypties atstovai pripažino luominį mokinių suskirstymą ir siekė kiekvieno luomo vaikams taikyti atitinkamą išsimokslinimą. Vis dėlto Rytų Prūsijos mokyklose buvo užmirštas pirmasis Ž. Ž. Ruso iškeltas auklėjimo etapas, būtent, fizinis auklėjimas, tik iš dalies buvo taikomas antrasis etapas — vaiko išorinių jūtimų ugdymas, t. y. aplinkinio pasaulio pažinimas išoriniais organais. Didelis dėmesys buvo kreipiamas į trečiąjį etapą — protinį lavinimą ir mažai paisoma ketvirtojo etapo — darbinio auklėjimo. Vadinasi, Rytų Prūsijos mokyklose į pirmą vietą buvo iškeltas protinio lavinimo reikalavimas, kuris siejamas su doroviniu auklėjimu. Be to, čia nebuvo laikomasi luominio mokinių suskirstymo ir atitinkamo paruošimo, o visas dėmesys nukreiptas į bažnytinę pradinę kaimo mokyklą, skirtą valstiečių vaikų mokymui. Šios mokyklos Prūsų Lietuvoje ir buvo vadinamos „žemininkų mokyklomis“.

XVIII a. lietuvių kalbos mokymui bei skaitymui buvo naudojama daugiausia tikiybinio turinio lektūra. Šių lietuviškų knygų buvo kiekvienoje Rytų Prūsijos bažnyčioje ir kaimo mokykloje.

Kaip jau nurodėme, pradinis mokslas buvo protestantų bažnyčios rankose. Bet buvo toleruojamos ir kitų konfesijų privačios mokyklos. Rytų Prūsijoje šiose mokyklose buvo mokoma lietuvių kalba, Vakarų Prūsi-

⁵³ VRB Rankraščių skyrius, F. 106.

joje — lenkų. Aktyviai čia dirbo katalikai. Savo pozicijoms sustiprinti jie statėsi bažnyčias Karaliaučiuje, Tilžėje, Silgaliuose, Pilupėnuose, Klaipeėje ir kitur, kūrė bažnytines mokyklas bei kilnojamas mokyklėles ir kai kurias globos įstaigas. Kunigai ir mokytojai buvo parenkami Lietuvoje. 1700 m. Žentainių dvare, vėliau pavadintam Dragovičiais, netoli Tilžės, įsikūrė Lietuvos jėzuitai. Tilžėje ir kitose vietose jie įsteigė savo konfesines mokyklas, kuriose mokymas vyko lietuvių, pietinėje dalyje — lenkų kalbomis⁵⁴. Zemaičių vyskupai skyrė dvasiškius į Rytų Prūsijos katalikų parapijas. 1773 m. uždarius jėzuitų ordiną, buvo uždarytas ir jėzuitų centras Dragovičiuose. Jų turtą ir išlaikomas įstaigas perėmė Vilniaus Edukacinė komisija. Mokymo bei globos įstaigos Rytų Prūsijoje buvo išlaikomos Edukacinės komisijos Vilniaus kasos, pvz., Tilžės katalikų mokyklai ir Dragovičių globos įstaigai išlaikyti ji kasmet išmokėdavo 825 talerius. Po trečiojo Lietuvos-Lenkijos padalijimo mokyklos veikė tik vaikų tėvų išlaikomos.

Koks buvo šių mokyklų mokymo turinys, kokie buvo jose vartojami vadovėliai, tiksliai dar nepavyko nustatyti. Turimais duomenimis katalikų mokyklose buvo naudojamas Vilniuje išleistas vadovėlis „Mokslas skaytima raszta lietuviszka del mažu wayku“.

* * *

Vadinasi, iki XVIII a. buvo stengiamasi išplėsti mokyklų tinklą krašte, pakelti mokymo lygį. Buvo net bandoma įvesti privalomą mokyklos lankymą. Lietuvių kalba buvo mokoma Rytų Prūsijos parapijų centruose įsteigtose mokyklose ir kaimo mokyklose. Miestų mokyklose dažniausiai buvo mokoma vokiečių bei lotynų kalbomis. Parapinėse mokyklose buvo mokoma skaityti bei giedoti, vėliau rašymo bei skaičiavimo.

XVIII a. pirmojoje pusėje po maro, išnaikinusio daugelį gyventojų, sustiprėjo Rytų Prūsijos kolonizavimas. Šiame laikotarpyje stengiamasi išplėsti kaimo mokyklų tinklą kolonistų vaikų mokymui.

Kolonistams bėgant iš Rytų Prūsijos, daugelyje vietų kaimo bei centrinėse parapijų mokyklose vėl ėmė dominuoti vietinių gyventojų vaikai. Šiose mokyklose įsivyravo mokymas lietuvių kalba. XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje pereita prie pasaulietiško turinio lektūros lietuvių kalba, skirtos specialiai valstiečiams. Šiose sąlygose pastebimas net tam tikras vokiečių kolonistų, atsikėlusių XVIII a. pradžioje ir apgyvendintų lietuvių tarpe, lietuvejimo procesas. Tai rodo faktai, paimti iš XIX a. pirmosios pusės vizitacijos aktų. Štai Stankiškių mokyklos vizitacijos akte pažymėta: „Vokiečių kalbos žiniose visuose keturiuose skyriuose nėra pažangumo pėdsako. Mokytojas pats labai mažai temoka. Kitos mokinių žinios vertinamos gerai“. Mingės mokyklos mokytojas D. Lėmanas „nesugeba išnagrinėti skaitinio (vokiško.— *Aut. pastaba*), nes jo išsilavinimas priklauso labai tolimai praeičiai. Mokiniai skaito ir rašo lietuviškai laisvai“.

XIX a. prasidėjo sisteminga vakarinių lietuvių germanizacija, ypač po laimėto 1870—1871 m. karo su Prancūzija. Germanizacija buvo vykdoma per mokyklas, bažnyčias.

Įteikta
1965 m. gegužės mėn.

⁵⁴ [Wald Samuel Gottlieb], Tabellarische Übersicht der römisch-katholischen Schulanstalten im Departament des königlichen Ostpreussens und litthauischen Kriegeres- und Domainen Cammer (Akad. Festrede), Königsberg, 1806.

ВОПРОСЫ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВОСТОЧНОЙ ПРУССИИ

А. ЭНДЗИНАС

Резюме

Еще до XVIII в. в Восточной Пруссии предпринимались усилия развернуть сеть школ и поднять уровень обучения. Делались попытки ввести обязательное посещение школ. В школах, действующих в центрах прихода (их будем называть приходскими), и в немногочисленных сельских школах обучение велось на литовском языке. Основное население сельских мест Восточной Пруссии составляли литовцы, а в городах немцы, поэтому в городских школах преобладало обучение на немецком языке. В сельских школах дети обучались в основном чтению и пению, а после письму и счету. Книгами для чтения были библия, катехизис и песенник, изданные на литовском языке.

В начале XVIII в. чума истребила большое число жителей Восточной Пруссии. Властители ее предприняли широкую колонизацию края, в основном немцами. В первой половине XVIII в. в Восточной Пруссии было поселено большое количество немецких колонистов. В это же время расширялась сеть сельских школ, предназначенных в основном для обучения детей колонистов. Колонисты не сумели приспособиться к местным условиям и большое число их устранилось. Поэтому в сельских школах стало больше детей местных жителей и обучение их проводилось на литовском языке, да и разочарованные в колонистах органы власти Восточной Пруссии начали больше заботиться о коренных жителях края. Во второй половине XVIII в. колонизация проводилась в более узких масштабах но компактно, так что в этих местах открывались немецкие школы. Но их было немного. Большинство сельских школ было предназначено для местных жителей — литовских крестьян. Литовские крестьяне Восточной Пруссии назывались „žemīninkai“ (земельники), поэтому школы для обучения их детей назывались „žemīninkų mokyklos“ (школы земельников). Обучение в них происходило на литовском языке и производилось учителями, большинство которых не владело немецким языком. В конце XVIII и начале XIX в. в „žemīninkų mokyklose“ переходят к светскому содержанию лектуры, соответствующей интересам сельских жителей. Для этого были изданы соответствующие учебники на литовском языке.

ОПЫТ ПОЛЬСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В ОРГАНИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ И КОНСУЛЬТАЦИИ УЧАЩИХСЯ

Г. ГАЛКИТЕ

Вопросами профориентации и профотбора в Польской Народной республике начали заниматься с 1956 года. В настоящее время профориентация школьников практически стала составной частью работы школы и представляет собой организованную систему.

Необходимость создания такой системы была обусловлена потребностями страны. Еще в начале 1950 года из-за большого спроса на кадры со средним техническим образованием в Польше началось создание широкой сети профессиональных школ на базе семилетней школы¹. Это привело к тому, что примерно две трети молодежи, окончившей обязательную семилетнюю (восьмилетнюю) школу получили возможность свободно выбирать профессию и поступать в профессиональные технические школы. Однако, как показала практика, такое самоопределение молодежи в 14—15 лет нелегкое дело, и без специальной подготовительной работы носит случайный характер, влечет большие отсе-вы из школ и т. п.

Поэтому правильный, а не случайный отбор детей в эти школы приобрел значение государственной задачи.

Инициатива в организации профконсультационных центров по всей стране была проявлена бывшим Центральным управлением производственного обучения (ЦУСЗ) в мае 1956 года. В это же время Комиссия просвещения, науки и культуры при Сейме Польской Народной республики, обеспокоенная большим отсевом молодежи из профессиональных и технических школ, предложила руководству просвещением организовать профессиональные консультации для молодежи и ее родителей. Комиссия Сейма исходила из правильных предположений, что большой отсев учащихся из профессиональных школ, кроме других причин, объясняется и случайным, неправильным выбором профессий.

В марте 1957 года Министерство просвещения приступило к широкому эксперименту, открыв 6 первых психолого-профконсультационных центров в крупнейших городах. Первые центры сразу же приобрели большую популярность среди учащихся, учителей, родителей, и возникла необходимость расширения их сети. 16 марта 1958 года было издано распоряжение Министерства просвещения об открытии психологических

¹ В Польше имеются два главных типа профессиональных школ: трехгодичные основные профессиональные школы и пятигодичные профессиональные техникумы и педагогические лицей. Эти школы находятся в подчинении Министерства просвещения

консультационных пунктов во всех областях республики и определены их задачи, права и обязанности².

Таким образом, профессиональная консультация в Польше впервые была узаконена и впервые был основан отдел профессиональной консультации в Министерстве просвещения, направляющий всю работу по профессиональной ориентации и руководящий ею.

В 1961 году на основании закона «О развитии системы просвещения и воспитания» происходит перестройка школьной системы. Перестройка касается как структуры системы, так и ее содержания, методов школьного обучения. В основе ее лежит стремление теснее связать обучение с жизнью, с нуждами и требованиями развивающегося социалистического общества. В законе указывается, что одной из задач школы и других просветительных учреждений является подготовка учащихся к правильному выбору профессии. Второй параграф закона гласит: «Школы и другие просветительно-воспитательные учреждения, воспитательные и профконсультационные пункты должны оказывать родителям, опекунам и воспитателям детей и подростков помощь в решении трудных воспитательных вопросов, а также давать консультации по выбору профессии ученикам основных и средних школ»³.

Итак, профессиональная ориентация сохранила свои позиции в польской школе и стала неотъемлемой частью воспитания и подготовки молодежи к ее будущей деятельности.

Организация работы по профессиональной ориентации

Как уже указывалось, в Польше создана организационная структура подразделений, занимающихся профориентацией.

Всей работой руководит отдел профориентации и профконсультации Министерства просвещения со штатом из 3 человек: начальник отдела, методист-психолог, врач-консультант.

Отдел по профориентации Министерства просвещения координирует работу других организаций, взаимодействует с Министерством высшего образования, Министерством здравоохранения, сотрудничает с Центральной и районными комиссиями планирования народного хозяйства, отделами труда и т. п.

В обязанности работников отдела входит также контроль за всей работой профконсультационных центров, школ.

Кроме того, отдел ведет научно-исследовательскую работу, вместе с кафедрами психологии высших учебных заведений изучает и разрабатывает методику психологических обследований, обобщает передовой опыт в специально издаваемом бюллетене «Из теории и практики профконсультации». В помощь психологам-консультантам, воспитателям, родителям и учащимся отдел разработал и издал много пособий, материалов, указаний, рекомендаций по профориентации, например: «Указания к проведению работы по выбору профессии с семиклассниками», календарь по выбору профессии в 7 классе, брошюру для родителей, книгу «Кем быть?», около 40 учебных кинофильмов, монографий о профессиях, образцов бесед с учащимися и т. п.

Отдел профориентации и профконсультации при Министерстве просвещения опирается на профконсультационные центры. В республике имеется 33 таких центра — по одному в каждом из 18 воеводств (областей), и в каждом городе республиканского подчинения. Центры в свою очередь имеют во многих районах профконсультационные пункты.

² Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty, 1958, Nr. 6.

³ O rozwoju systemu Oświaty i wychowania, Ustawa 2 § 26 W-wa 1961.VII.15.

Направление и объем работы этих учреждений определены распоряжением Министерства просвещения от 16 апреля 1958 года, согласно которому одной из главных задач пункта является формирование интересов молодежи и рациональное стимулирование профессиональных интересов⁴.

Число работников в пунктах зависит от размера школьного округа и количества школ. Так, например, профконсультационный центр № 3, один из районных центров Варшавы, охватывает 60 семилетних, 10 общеобразовательных и 14 основных профессиональных школ, 7 профтехникумов, школу медсестер и один педагогический лицей. В центре работает 5 психологов (в том числе руководитель центра), врач и секретарь. В воеводском (областном) центре Лодзи работают 13 психологов (в том числе один руководитель), 3 врача и 4 технических работника. Консультационные пункты расположены при различных домах молодежи, дворцах техники и т. п.

В первое время существования профконсультационных центров работу по профориентации вели главным образом работники этих центров, но скоро стало ясно, что для расширения сферы их влияния, надо приблизить деятельность центров к жизни школы. Практика также показала, что профессиональная ориентация идет успешнее в тех случаях, если в ней активно участвуют классные руководители, учителя, другие работники школы.

В настоящее время работники центров, не отказываясь от непосредственной работы с молодежью, ведут работу главным образом с классными руководителями, школьными врачами, учителями.

Нагрузка одного психолога составляет 30 классов. Работники центров организуют подготовку классных руководителей, учителей, родителей к профориентированию и профконсультированию молодежи, проводят конференции, лекции, инструктажи, обеспечивают школы соответствующими материалами и через них помогают основной массе учащихся определить свой жизненный путь. Кроме того, психологи непосредственно ведут работу с наиболее трудными детьми.

В центрах вместе с психологами большую работу ведут врачи-консультанты. Они привлекают к работе по профориентации школьных врачей, беседуют с родителями, молодежью.

Профконсультационные центры поддерживают также связь с районными комиссиями планирования народного хозяйства, с районными отделами труда, что дает им возможность учитывать потребности в кадрах.

Профконсультационные центры своей деятельностью охватывают все ступени общеобразовательных и профтехнических школ.

Итак, работа по профориентации в Польской Народной Республике в настоящее время приобрела уже определенные организационные формы.

Направленность и результаты этой работы выявляются при ознакомлении с ее содержанием и методами.

Содержание и методы работы по профессиональной ориентации

Перед школьной профессиональной ориентацией в Польской Народной Республике ставятся следующие задачи:

1. *Воспитательные*, направленные на ознакомление родителей и учащихся с общественным и экономическим значением труда, с профес-

⁴ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty, 1958, Nr. 6.

сиями, условиями профессионального обучения, потребностями народного хозяйства и т. д.

2. *Общественные*, связанные с такими индивидуальными особенностями учащегося, как здоровье, способности, интересы, материальные условия и т. п.

3. *Хозяйственные*, направленные на такую профориентацию, которая обеспечила бы достаточный наплыв молодежи к профессиям, в которых испытывает недостаток народное хозяйство⁵.

Для выполнения этих задач профессиональная ориентация в школах Польши подразделяется на три области:

1) профессиональное осведомление всех учащихся и их родителей;

2) изучение учащихся и определение дальнейшего пути их образования, а также выявление той части молодежи, для которой дальнейшее направление образования не может быть определено в школе;

3) психологическая и врачебная консультация в профориентационных центрах.

Рассмотрим каждую из этих областей отдельно.

1. Профессиональное осведомление учащихся и их родителей преследует цель подготовить молодежь к выбору профессии, стимулировать профессиональные устремления, формировать интересы учащихся и тем самым помочь им избрать более рациональный путь дальнейшего образования. «Знания о профессиях сами не приходят, их надо сообщить молодежи, и это нужно делать таким образом, чтобы она могла получить представление об избираемой профессии, познать ее сущность, ознакомиться с процессом труда, а также с физическими и психологическими требованиями — это мы и называем профессиональным осведомлением», — говорит основатель профориентационной системы в Польше Я. Бежвиньска⁶.

Направление всей работе, как уже говорилось, дают консультационные пункты. Они подготавливают нужные материалы, сотрудничают с общественными, производственными организациями и т. п. Главная роль в этой работе принадлежит классному руководителю выпускных классов и школьному врачу, так как профессиональное осведомление касается в основном выпускных классов, хотя должно быть процессом долготерпим, начинающимся с первых лет обучения.

Имеются разные пути, формы, методы профессионального осведомления учащихся и их родителей. Самая распространенная форма, это беседы и внеурочные собрания.

Классные руководители, планируя свою работу, отводят некоторое время для вступительных бесед о разных профессиях.

Рассмотрим, какие требования, рекомендации предъявляются к беседам о выборе профессии. Такие беседы проводятся с учащимися VII классов и их родителями в начале учебного года, но не позднее октября, с тем, чтобы родители имели время на размышление о выборе профессии для своих детей, о путях и возможностях дальнейшего их обучения.

Перед первой беседой рекомендуется провести в классе письменный опрос учащихся, так как на основе такого материала лучше можно подготовить беседу, приспособить ее к актуальной ситуации в классе.

⁵ J. Kaczkowska i K. Sokal, *Zasady i kierunek działania w szkolnym poradnictwie zawodowym*, Materiały do poradnictwa zawodowego, Praca zbiorowa pod red. K. Sokala. W-wa, PWSZ, 1960.

⁶ J. Bierzwińska, *Wyjaśnijmy sobie — co to jest poradnictwo zawodowe*, „Szkoła zawodowa“, 1959, Nr. 10, str. 11.

В анкетах учащимся обычно предлагается ответить, кем они хотят быть, в какое учебное заведение намереваются поступить, что они знают об избранной профессии и т. п.

В беседах рекомендуется обратить внимание:

1) на роль труда в жизни человека и в связи с этим на значение правильного выбора профессии;

2) на значение производственного труда в общественной и хозяйственной жизни страны;

3) на необходимость знать сущность отдельных профессий и требования, предъявляемые к кандидатам, желающим обучаться этим профессиям;

4) на необходимость взвесить свои способности и возможности в связи с намерением получить избранную профессию (физическое развитие, способности, интересы, особенности характера);

5) на то, какие имеются возможности профессионального обучения и чем руководствоваться при выборе пути дальнейшего образования.

Другой род бесед — это ознакомление учащихся с самими профессиями. В школы приглашаются производственники, специалисты, ветераны труда, которые очень подробно и по-деловому рассказывают учащимся о своей работе. Классным руководителям приходится также опираться на немногие издания, брошюры, предназначенные для пропаганды отдельных профессий, а также на печать, в которой постоянно освещаются эти вопросы. Так, например, большой популярностью пользуется ученический двухнедельный журнал «Пломик» («Плама»), в котором постоянно под рубрикой «По окончании 7 классов» помещаются материалы о разных профессиях, профессиональных школах и т. п.

Большой интерес в этом смысле представляет книга «Кем быть?»⁷, содержащая описания 178 профессий, в основном тех, которым обучают профессиональные училища.

Сущность каждой профессии или специальности раскрывается в ней на 1—2 страницах, причем, очень популярно. Чтобы представить себе какие сведения получают учащиеся об отдельных профессиях, приведем пример описания специальности механика точных приборов:

...«В быту, а также в народном хозяйстве употребляется много предметов, состоящих из мелких элементов, сделанных с большой точностью. Это изделия точного приборостроения. Типовыми изделиями точного приборостроения являются геодезические инструменты, микроскопы, фотографические, кинотехнические, проекционные аппараты, счетчики, весы, измерительные инструменты и приборы и т. п. Все эти изделия выпускают промышленные предприятия. Отдельные части этих механизмов на разных станках делают квалифицированные рабочие, а собирают эти части и регулируют механизм в целом квалифицированные специалисты — механики точных приборов. Задачей механика точных приборов является также наладка, исправность и сохранность этих инструментов. Чтобы решать эти задачи, механик точных приборов должен хорошо знать все слесарные работы, резание, пиление, сверление, крепление, клепание, пайку, закалывание и т. п. Он должен также уметь выполнять ряд токарных и мелких кузнечных работ. Работа механизмов, которые собирает, регулирует или налаживает механик основана на законах физики, в особенности механики, электричества, оптики. Поэтому механик точных приборов обязательно должен знать эти отрасли науки. Механику точных приборов не обязательно нужно обладать физической силой, но он должен иметь хорошие руки. Его работа тре-

⁷ Kim będę? Wybieramy zawód, „Iskry“, W-wa, 1960.

бует много терпения, точности, систематичности, хорошего зрения и слуха»⁸.

Хорошим вспомогательным средством для классных руководителей, учителей является и другая книга «Характеристики профессий»⁹, в которой рассказывается, в чем заключаются особенности отдельных профессий, рассматриваются физические и психологические свойства работника в связи с определением самой общей пригодности человека к отдельным профессиям, указываются пути и возможности приобретения различных специальностей и трудоустройства.

К вспомогательной литературе относится также ежегодно издаваемый Министерством просвещения справочник профессионального обучения¹⁰, в котором излагаются сведения о профессиональных школах всех типов.

Много помогают учащимся в ознакомлении с профессиями лекции, встречи, вечера, экскурсии на заводы, в профессиональные школы, дающие представление об условиях, характере работы по определенным профессиям. Широко используются и кинофильмы. Некоторые из них, например, «Буду санитаркой», «Учимся строить», «Морская школа», «Будь шахтером», «На современной лесопилке» специально сделаны для профориентационных целей.

Часто учащиеся сами делают попытки ознакомиться с интересующими их профессиями. Например, в Суханьской школе был организован «Клуб специалистов», которым руководили сами учащиеся. Ребята организовали выставку о профессиях, собирали вырезки из журналов, газет, сделали карту профессиональных школ района и т. п. Участники клуба каждую субботу приглашали к себе в школу представителей профессий.

Среди многих способов профессионального осведомления учащихся следует отметить широко распространенные в польских школах ежегодные межшкольные конкурсы под названиями «Выбираем профессию», «Кем быть» и т. п.

Такие конкурсы продолжаются 2—3 месяца, к ним разрабатываются положения, опросные листы.

Положения обычно рекомендуют учащимся:

1. Побеседовать с родителями, классным руководителем и выбрать себе самую подходящую профессию.

2. Прочитать имеющуюся литературу об избранной профессии.

3. Побеседовать с людьми этой профессии и выяснить, как можно ее освоить, сколько часов нужно работать, каков режим труда, чем характеризуется трудовой процесс, каков заработок, из какого сырья и какая продукция производится, какова потребность в кадрах, какие имеются достижения, трудности и т. п.

4. Посетить предприятие, завод, учреждение в соответствии с выбранной профессией и ознакомиться с процессом труда.

5. Узнать в профессиональной школе или другом соответствующем учебном заведении, как долго там нужно обучаться, какие основные предметы изучаются, какие требуются навыки, какая приобретается квалификация и т. п.

6. Все собранные сведения и данные оформить письменно¹¹.

⁸ Kim będę? Wybieramy zawód, „Iskry“, str. 179—181.

⁹ Charakterystyki zawodów, Materiały do poradnictwa zawodowego, PWSZ, W-wa, 1960.

¹⁰ Ministerstwo Oświaty, Informator szkolnictwa zawodowego na rok szkolny 1963/64, W-wa, 1963.

¹¹ Wanda Hanczowska, Międzyskolny konkurs pod tytułem „Wybieramy zawód“, Biuletyn pedagogiczny, 1960, Nr. 3, str. 43—47.

Как правило, из собранного материала учащиеся оформляют альбом, украшая его фотоснимками и разными иллюстрациями. Например, ученица 6 класса Марыся В. альбом «Почему я хочу стать портнихой» оформила аппликациями из разных материалов, выкройками, отделкой для одежды, пуговицами, кнопками, крючками, а также употребляемыми в швейном деле инструментами — ножницами, иголками, наперстками и т. д.

В зависимости от того, в каком масштабе объявлялся конкурс, эти работы оцениваются в отдельных классах, школах, а самые лучшие направляются в профконсультационные пункты, используются для исследовательской работы. Они достаточно глубоко характеризуют специфику интересов девочек и мальчиков по выбору профессии, отражают влияющие на выбор профессии факторы, а также помогают выявить недостатки профессионального осведомления.

Сравнивая конкурсные работы последних и предыдущих лет, следует отметить, что знания учащихся о профессиях, их интересы, стали шире, планы на будущее реальнее, что, безусловно, связано с улучшением работы и повышением уровня профессионального осведомления в школах.

Большое внимание в профессионально-осведомительной деятельности уделяется работе с родителями, которые часто имеют завышенное мнение о своих детях, неправильные взгляды на профессии, не желают оказывать детям помощь в выборе профессии («Пусть ребенок решает сам», «Я не буду ему советовать» или «Он будет музыкантом и все» и т. п.). Поэтому психологи, врачи профессиональных консультационных центров и учителя читают им лекции в школах, на предприятиях, в домах культуры, организуют диспуты. Так, например, на одном из таких диспутов в школе были выдвинуты следующие тезисы для дискуссии: «Труд рабочего ничуть не хуже умственной работы», «Интересы и способности ребенка являются определяющими критериями при выборе профессии».

Профессия, избранная родителями против воли ребенка, является для него несчастьем на всю жизнь. Родители не имеют права не помогать детям в выборе профессии.

Из вышесказанного видно, что в школах Польши ведется разнообразная работа по ознакомлению учащихся и их родителей с требованиями к выбору профессии. Методы и формы этой работы разнообразны. Они охватывают не только школьную, но и внешкольную жизнь учащихся и представляют им возможность ориентации и свободного выбора профессии.

II. Изучение учащихся и определение дальнейшего пути их образования. Правильный выбор профессии связан с изучением учащихся с целью установления их способностей к отдельным видам труда.

В школах Польши изучаются не только интересы, склонности, способности и темперамент учащихся, но также состояние их здоровья и физические особенности. Однако это изучение ничего общего не имеет с существовавшими при капиталистическом строе психологическими испытаниями умственной одаренности, установлением врожденных способностей и т. п.

Теоретическим исходным пунктом изучения учащихся является один из основных тезисов марксистской психологии и педагогики: психические особенности человека поддаются воздействию. Следовательно, способности, интересы можно формировать, развивать.

Говоря о методах изучения учащихся следует подчеркнуть мнение польских психологов, утверждающих, что выявление профессиональной

пригодности не всегда требует специальных психологических исследований¹².

И это очень правильно, потому что работой в этой области в первую очередь обязаны заниматься учителя основных общеобразовательных школ и какие-либо специальные, сложные по технике проведения методы им недоступны.

Наблюдая учащихся на уроках, занятиях по труду во время кружковой и внеклассной работы, изучая их бытовые условия, беседуя с самими учащимися и их родителями, просматривая классные журналы, анализируя детские рисунки, модели, классные руководители собирают большой материал о каждом ученике. К этому еще добавляются целенаправленные письменные работы, анкеты. Значение таких работ иллюстрирует сочинение ученицы III класса основной школы г. Вжесьни Е. Мацеяк, отрывок из которого мы приводим. Ученица пишет: «Будучи еще маленькой девочкой я любила играть, как и все дети». Играла в врача, зубного врача, а также в учителя. Моими пациентками были куклы, медвежата и паяцы. Позднее играла в школу с младшими детьми. Начав ходить в школу, я познакомилась с новыми друзьями, а главным нашим другом и воспитателем был учитель. Он ввел меня и моих друзей в новый, прекрасный мир, в мир науки. За годы учебы в школе я хорошо узнала очень трудную и ответственную работу учителя. В школе приходилось также читать разные книги о работе учителя. Когда я читала «АБЦ» Ожешко, у меня появилось желание стать учительницей. С интересом смотрела я фильм «Каникулы», рассказывающий о больших трудностях в работе одного учителя, прокладывающего дорогу к сердцам своих учеников. В школе я приглядывалась к труду учителя и он мне все больше нравился, казался все более привлекательным. И тогда я начала серьезно думать, кем быть?»

Я избрала профессию учителя — профессию трудную и ответственную, но зато самую интересную. Я хочу открывать детям тайны знаний, как это делают сейчас мои учителя. Я понимаю как сложно быть хорошим учителем. Нужно очень много знать. У каждого ребенка свои интересы, свой характер. Одни дети послушны, другие шалят. И надо найти путь к сердцу и уму каждого ребенка. Учитель должен быть хорошим психологом, должен знать характер каждого ребенка и воспитывать его соответственно его интересам и характеру. Он должен пользоваться у детей авторитетом и уважением. Учительница должна одеваться скромно и с эстетическим вкусом, не слишком пестро. Кроме того, нужно любить и уважать учеников, понимать их и помогать им.

Чтобы стать учителем и учить других, следует самому хорошо учиться. С первого класса до последней четверти в седьмом классе я училась отлично. Я довольно способна. С заданиями справляюсь легко и быстро. У меня неплохие музыкальные способности, занимаюсь спортом. Все предметы люблю почти одинаково. Профессию учителя избираю еще потому, что люблю заниматься с детьми»...

В процессе изучения детей очень важное место занимает физическое состояние и здоровье детей. Согласно постановлению Министерства здравоохранения и Министерства просвещения Польши, все, оканчивающие основную школу, должны пройти медосмотр для определения годности их к отдельным профессиям, а профессиональные школы не имеют права принять ученика без соответственного удостоверения. Этот осмотр начинается в ноябре месяце. Медицинское свиде-

¹² J. Bierzwińska, Wyjaśnijmy sobie — co to jest poradnictwo zawodowe, „Szkoła zawodowa“, str. 12.

тельство, кроме общеизвестных сведений о физическом развитии, перенесенных болезнях, состоянии здоровья учащегося, включает и противопоказания к профессиям, требующим: а) большого физического напряжения; б) труда в позиции стоя; в) работы в тяжелых климатических условиях; г) работы на высоте; д) работы с нерегулярным режимом; е) хорошего зрения; ж) хорошего слуха; з) других качеств¹³.

Все это решает школьный врач, однако роль классного руководителя также важна, ибо врач иногда не в состоянии заметить с первого взгляда небольшие, но важные недомогания. Например, классный руководитель часто узнает от родителей, что ученик склонен к простуде и другим заболеваниям. Классному руководителю также хорошо известны санитарно-гигиенические условия в семье, что оказывает большое влияние на развитие ребенка. При долговременном наблюдении за ребенком выявляются его нервно-психологические особенности, как например, раздражительность, аллергические явления и т. п.

Разнообразные сведения о психологических и физических особенностях учащихся, их состоянии здоровья, домашних условиях, успехах в учебе и кружковой работе, интересах к профессии заносятся в личные дневники классных руководителей и используются при окончательном определении дальнейшего пути каждого учащегося.

Во второй половине учебного года, когда учителя уже располагают необходимыми сведениями о планах на будущее выпускников VII или XI классов и их родителей, а школьный врач провел медицинское обследование, при участии психолога консультационного пункта, классного руководителя и школьного врача обсуждаются желания и возможности каждого ученика. Учитель характеризует каждого воспитанника, сообщает его намерения и высказывает свои соображения о правильности планов школьника. Потом высказываются психолог, врач и делается заключение. Например, если мальчик читает книги по радиотехнике, любит монтировать радиоаппараты, знает по радиотехнике больше, чем требует школьная программа, активно участвует в техническом кружке и не имеет противопоказаний со стороны здоровья, то его желание стать радиотехником можно одобрить. Ученица, отличающаяся выдержкой, хорошо владеющая собой, любящая играть с детьми, рассказывать им сказки, ухаживать за больными и т. п. при наличии хорошего здоровья получит полную поддержку при выборе профессии воспитательницы, учительницы, медсестры.

Однако имеются случаи, когда комиссия затрудняется сделать вывод. Так, например, если избранный учеником путь образования противопоказан ему по состоянию здоровья и, вдобавок, не соответствует способностям, расходится с мнением родителей и т. п., в таком случае ученик направляется для специальной консультации в профконсультационный центр. Туда же направляются и дети с физическими недостатками, больные. По данным третьего профконсультационного центра в Варшаве¹⁴ и другим материалам в профконсультационные центры направляется 20—30% семиклассников.

Школьники могут обращаться к профконсультантам пунктов и по собственной инициативе.

Так в целом представляется работа по профориентации в школах под руководством профконсультационных центров.

¹³ Okólnik Ministerstwa Oświaty od 27 stycznia 1960 г. Nr. 2 o wprowadzeniu świadczeń zdrowia uczniom kończącym podstawową szkołę.

¹⁴ Д. Барзах, О работе профконсультационного центра № 3 в Варшаве, «Школа и производство», 1963, № 4, стр. 86.

Следует отметить, что школы, осуществляя эту работу, встречают немало трудностей. Учителя мало знают специфику отдельных профессий, недостаточно подготовлены к решению ряда задач. Чувствуется также недостаток соответствующей литературы по отдельным вопросам. Поэтому в последнее время большое внимание обращено на распространение передового опыта, подготовку кадров. Организуются конференции классных руководителей, проблемы профориентации включаются в тематику совещаний директоров школ, инспекторов, семинарские занятия. Так, в Олыштыне была проведена конференция по профориентации учащихся, в которой участвовали все директора и учителя области. Инспектор школ выступил с докладом о роли восьмилетней школы в подготовке учащихся к выбору профессии. Представитель плановой комиссии ознакомил педагогов с народнохозяйственным планом области на 1961—1965 годы. Психолог и врач выступили по вопросам психологической и врачебной консультации. Конференцию завершил семинар о формах профориентационной работы в школе.

Министерством просвещения ПНР был подготовлен и разослан школам примерный план-календарь занятий по профориентации в VII классах. В нем предусмотрено обсуждение на педсовете подготовки учащихся к выбору профессии, определены задачи классного руководителя, намечены мероприятия в этой области работы.

Проследим за этим планом:

Сентябрь

1. Обсуждение на педсовете плана работы по подготовке учащихся к выбору профессии. 2. Вступительная беседа с учащимися на тему «Как нужно выбирать профессию, чтобы выбор был правильным».

Октябрь

1. Информация о профессиональном обучении (на основе справочника по профобучению — часть вступительная). 2. Сочинение или анкета о выборе профессии. 3. Начало цикла бесед на основе книги «Кем буду — выбираю профессию» и других материалов или коллективное чтение и обсуждение разделов книги. 4. Экскурсия на предприятие или стройку. 5. Вступительная беседа с родителями на тему «Как нужно выбирать профессию, чтобы выбор был правильным».

Ноябрь

1. Продолжение бесед о профессиях. 2. Оформление «Профессионального уголка». 3. Просмотр одного из фильмов о профессиях. 4. Экскурсия на предприятие или стройку. 5. Посещение ближайшей профессиональной школы.

Декабрь

1. Продолжение бесед о профессиях. 2. Обновление «Профессионального уголка». 3. Фильм о профессиях. 4. Посещение профессиональной школы. 5. Объявление конкурса (классного, школьного, межшкольного), посвященного изучению профессии, ознакомлению с профессиональной школой, выявлению лучшей стенгазеты о профессиях и т. п. 6. Налаживание переписки учащихся с профессиональными школами. 7. Информация классного руководителя на педсовете о работе с учащимися по выбору профессии.

Январь

1. Продолжение бесед о профессиях. 2. Обновление «Профессионального уголка». 3. Фильм о профессиях. 4. Встреча с представителями промышленных предприятий и профессиональных школ. 5. Продолжение переписки с отдельными профессиональными школами. 6. Индивидуальные беседы с родителями учащихся по вопросам выбора профессии.

Февраль

1. Продолжение бесед о профессиях. 2. Обновление «Профессионального уголка». 3. Фильм о профессиях. 4. Встреча в школе с учащимися профессиональных школ. 5. Индивидуальные беседы с учащимися и их родителями о выборе профессии.

Март

1. Продолжение бесед о профессиях. 2. Обновление «Профессионального уголка». 3. Фильм о профессиях. 4. Встреча с представителями заводов и профессиональных школ. 5. Индивидуальные беседы с учащимися и их родителями по выбору профессии. 6. Анкета или сочинение по выбору профессии. 7. Чтение самых интересных писем, присланных учащимися из профессиональных школ.

Апрель

1. Дальнейшее продолжение бесед о профессиях. 2. Обновление «Профессионального уголка». 3. Посещение предприятия или стройки. 4. Обобщение результатов конкурса. 5. Инструктаж о подготовке документов для вступления в профессиональные или общеобразовательные школы. 6. Индивидуальные беседы с родителями по выбору профессии.

Май

1. Последнее оформление «Профессионального уголка». 2. Встреча с представителями профессиональных школ. 3. Посещение в дни «открытых дверей» школ и выставок профессионального обучения.

Июнь—август

1. Помощь в трудоустройстве учащимся, которые не попали в профессиональные школы.

В календарный план входят также:

1. Медицинский осмотр учащихся с целью выявления профессиональной пригодности (ноябрь—апрель).

2. Педагогический совет по анализу целесообразности выбора профессии отдельными учащимися (январь—март).

3. Поддерживание связи с профориентационным центром (весь год)¹⁵.

Такой календарный план работы бесспорно оказывает учителю большую помощь.

Подготовкой к работе по профессиональной ориентации охвачены и будущие учителя. В программу обучения слушателей V курсов пединститутов и второкурсников учительских институтов включены отдельные лекции по профориентации.

III. Психологическая и врачебная консультация учащихся в профориентационных центрах. Психологическая и врачебная консультация ставит своей целью помочь юношам и девушкам найти для себя наиболее подходящую профессию и в то же время обеспечить приток учащихся во все школы, подготовить кадры для всех отраслей народного хозяйства¹⁶.

Профориентационные центры начинают работу с тщательного обследования каждого учащегося, как в индивидуальной, так и групповой форме. Для этого консультанты используют характеристики классных руководителей, школьных врачей, а также собирают сведения об ученике, его домашних условиях, изучают отношения между детьми и родителями, учащимися и окружающей их средой.

¹⁵ Projekt kalendarza zajęć w klasie VII-ej w zakresie przygotowania do wyboru zawodu, Ministerstwo Oświaty Pow. „Wspólna sprawa“, W-wa, zlec. 1946.

¹⁶ Д. Барзах, О работе профконсультационного центра № 3 в Варшаве, «Школа и производство», стр. 87.

Предлагаются учащимся также вопросники, анкеты, тестовые задания и т. п. Уместно здесь подчеркнуть точку зрения на тесты польских психологов. Принципиальные позиции по применению тестов в профконсультационной работе сформулированы Я. Бежвиньской, следующим образом: «Тесты, как и многие другие методы являются ценным приемом в психологических исследованиях, при условии если тест будет хорошо построен и пользоваться им будет только специалист-психолог»...

...«Самым трудным делом в применении тестов — продолжает автор — является умение правильно интерпретировать полученные результаты. Оценка выполнения задания не может ограничиваться, как некоторые думают, только количеством полученных пунктов, или отметок. Она должна основываться на глубоком наблюдении за испытуемыми при выполнении теста, на каком-то анализе каждого ответа, принимая во внимание все условия, как внутреннего, так и внешнего порядка¹⁷.

Особым вниманием пользуются в центрах дети физически неполноценные. Они подвергаются специальным исследованиям, для них тщательно определяются ограничения в трудовой деятельности.

Обработка и глубокий анализ всего собранного материала, дополненные беседами с учащимися в атмосфере взаимной открытости и расположения, помогает консультанту создать представление о личности ребенка, его интеллектуальном уровне, склонностях и возможностях и сделать соответствующие выводы.

Тогда в профконсультационный центр приглашается ученик с матерью или отцом для обсуждения выбора профессии.

Консультант выступает в качестве советчика. Он не навязывает профессии, но только рекомендует. Решающее слово остается за учеником и его родителями.

Надо сказать, что консультациями центров пользуется очень много молодежи, родителей. И с каждым годом число их возрастает. Если, например, в 1957/58 учебном году консультационные центры посетили 25 000 учащихся, то в 1959/60 — 45 000 учащихся, а в 1961/62 — более 80 000¹⁸.

Как показывает практика, 80% консультируемых выбирает профессию согласно рекомендациям.

Для всех учащихся, обратившихся в центры за консультацией заводятся индивидуальные карты, наподобие личных дел. На обложке имеются следующие данные: фамилия, имя, год рождения, домашний адрес, название школы и ее адрес, класс, фамилия воспитателя, даты 1-го, 2-го и 3-го обращения в центр за консультацией и дата итоговой консультации, а также фамилия психолога.

На второй странице отмечается причина обращения в пункт, выводы об ученике и отметки об учебе по предметам и четвертям.

На третьей странице помещаются результаты тестовых испытаний и наблюдений.

Четвертая страница отводится для выводов врача, заключений психолога (на основе всего собранного материала) и отметки о дальнейшей судьбе консультируемого. После того, как карта заполнена, она снимается с учета.

¹⁷ J. Bierzwińska, Wyjaśnijmy sobie — co to jest poradnictwo zawodowe, „Szkoła zawodowa“, str. 12 i 13.

¹⁸ Я. А. Бежвинская, О профконсультационной работе в Польской Народной Республике, «Школа и производство», 1963, № 4, стр. 85.

Индивидуальные карты учащихся используются не только для учета работы консультационных центров, но и для научных исследований, статистических данных, обмена опытом.

Следует особо отметить проведенные отделом профориентации Министерства просвещения и консультационными пунктами массовые обследования профессиональных устремлений учащихся, анализ которых выявил профессиональные устремления мальчиков и девочек, количество неопределившихся и т. п.¹⁹

Подобные обследования позволили вести целенаправленную, обоснованную работу в школах, связанную, например, с выбором профессии строителя, шахтера, которые являются менее популярными. Они также способствуют разработке лучших методов работы.

З а к л ю ч е н и е и в ы в о д ы

1. Профессиональная ориентация в Польской Народной Республике является составной частью обучения и воспитания молодого поколения.

2. Вся работа по профориентации проводится под руководством отдела профориентации Министерства просвещения и приобрела определенные организационные формы.

3. Основной базой профориентационной работы являются профориентационные центры (пункты) с определенным штатом специалистов-педагогов, психологов, врачей.

4. Подготовка учащихся к выбору профессии является творческим процессом.

5. Сложившаяся система профессиональной ориентации в Польской народной республике создает благоприятные условия по выбору профессии для всей молодежи.

6. Опыт Польской народной республики поучителен и приемлем.

Министерство просвещения Лит. ССР

Поступило
в мае 1965 г.

LENKIJOS LIAUDIES RESPUBLIKOS PATIRTIS, ORGANIZUOJANT MOKINIŲ PROFESINĮ ORIENTAVIMĄ IR KONSULTAVIMĄ

H. GALKYTE

R e z i u m e

Profesinio orientavimo klausimai Lenkijos Liaudies Respublikoje pradėti spręsti nuo 1956 metų. Visam darbui vadovauja Švietimo ministerijos Profesinės orientacijos ir konsultacijos skyrius, kuris, bendradarbiaudamas su aukštojo mokslo, sveikatos ministerijomis, liaudies ūkio planavimo komisijomis, mokslo įstaigomis ir kitomis organizacijomis, koordinuoja profesinio orientavimo priemones, dirba mokslinį tiriamąjį darbą, apibendrina patirtį, teikia pagalbą konsultantams, mokytojams, leidžia metodinius nurodymus ir kt. Skyrius remiasi plačiu tinklu profkonsultacinių centrų ir punktų, kurių pagrindinis tikslas racionaliai stimuliuoti mokinių profesinius interesus.

¹⁹ J. Bierzwińska i B. Horoszowska, Kształtowanie się życzeń zawodowych młodzieży w Polsce w 1957 roku, Zeszyty problemowe nauki Polskiej — XVII, str. 267—268.

Profesinis orientavimas mokyklose vykdomas mokinių ir jų tėvų profesinio švietimo kryptimi, mokinių tyrimo kryptimi ir psichologinio-medicininio konsultavimo centruose (punktuose) kryptimi.

Profesinis orientavimas turi tikslą paruošti sąlygas profesijai pasirinkti. Klasių vadovai, mokytojai, konsultantai pokalbių, paskaitų, ekskursijų, vakarų, kino filmų, plačiai paplitusių konkursų metu, taip pat parinkdami atitinkamą literatūrą, supažindina mokinius ir jų tėvus su būtiniausiomis liaudies ūkio profesijomis, teisingu jų pasirinkimu, moko juos laisvai apsispręsti.

Tiriant mokinius profesinio orientavimo tikslu, domimasi jų interesais, gabumais, temperamentu, fiziniu išsivystymu ir sveikata. Tačiau tai neturi nieko bendro su kapitalistinėje Lenkijoje egzistavusiais psichotechniniais bandymais. Liaudies Lenkijoje vadovaujamosi pagrindiniu marksistinės psichologijos ir pedagogikos principu, kad psichinės žmogaus savybės yra aplinkos ir auklėjimo produktas. Jas galima formuoti, vystyti.

Ugdydami mokinių sugebėjimus pamokose, būrelių veikloje, lankydami juos namuose, palaikydami ryšius su tėvais, mokytojai, klasių vadovai, mokyklų gydytojai sukaupia nemaža duomenų apie mokinius. Antrajame mokslo metų pusmetyje VIII ir XI klasių mokiniams sudaroma iš mokyklų gydytojo, konsultacinio punkto psichologo ir klasės vadovo komisija, kuri analizuoja apie kiekvieną mokinį surinktus duomenis ir daro atitinkamas išvadas. Kai susiduriama su sunkumais, kai nuomonės nesutampa, vaikai nukreipiami į konsultacinį centrą (punktą). Mokiniai ir jų tėvai turi teisę ir savo iniciatyva kreiptis į konsultacinius centrus.

Mokytojų darbui palengvinti profkonsultaciniai centrai organizuoja konferencijas, seminarus, ruošia pavyzdinius planus ir kitą medžiagą.

Psichologinė-medicininė konsultacija turi tikslą padėti paaugliams ir jaunuoliams išsirinkti labiausiai jiems tinkamą profesiją. Įvairūs tyrimo metodai, gydytojų nuomonė, taip pat klasės vadovų medžiaga padeda konsultantams įsigilinti ir suprasti vaiko asmenybę ir teisingai nukreipti jo profesinius interesus.

Lenkijos Liaudies Respublikos profesinio orientavimo sistema užtikrina jaunimui geras sąlygas renkantis profesiją.

Mums ši sistema gali būti priimtina.
